

Framleiðsluspenna eða -slaki sýnir mismun framleiðslu í landinu á hverjum tíma og þess sem þjóðarþúfið getur afkastað með eðlilegri nýtingu framleiðsluþátta, þ.e. framleiðslugetu þjóðarþúsins. Með eðlilegri nýtingu framleiðsluþátta er átt við þá nýtingu vinnuafis og fjármagns sem talin er samrýmast stöðugu kaup- og verðlagi. Sé framleiðslan umfram það myndast þrýstingur til meiri kaup- og verðlagshækkana en sé framleiðslan undir framleiðslugetu er slaki í þjóðarþúinu sem dregur úr þessum þrýstingi. Framleiðsluspenna eða -slaki er því mikilvæg vísbending um undirliggjandi verðbólguþrýsting í þjóðarþúinu. Mat á nýtingu framleiðsluþátta og þróun framleiðslugetu þjóðarþúsins gegnir því lykilhlutverki við það verkfæri Seðlabankans að viðhalda lítili og stöðugu verðbólgu.

Mat á nýtingu framleiðsluþátta og framleiðsluspennu

Vöxtur framleiðslugetunnar ákvarðast af undirliggjandi vexti vinnuframboðs (sem endurspeglar fjölgun fólks á vinnualdri og vilja þess til að vinna) og vexti og rýrnun fjármagnsstofns en einnig af því hvernig tekst að nýta fyrirliggjandi framleiðsluþætti, þ.e. vöxt framleiðni og tækniþekkingar. Framleiðslugetan er ekki mælanleg og því þarf að byggja á fjölda vísbendinga og hagfræðilíkana til að meta hana.

Fram til þessa hefur Seðlabankinn metið framleiðslugetu þjóðarþúsins út frá mismunandi útfærslum á framleiðslufalli þjóðarþúsins. Framleiðslufallið lýsir því hvernig framleiðsluþættirnir nýtast við að umbreyta aðföngum í framleiðslu sem mæld er með vergri landsframleiðslu (sjá t.d. umfjöllun í rammagrein IV-1 í *Peningamálum* 2011/4). Einnig er lagt mat á svokallað náttúrulegt atvinnuleysi, sem er það atvinnuleysi sem samrýmist stöðugu kaup- og verðlagi, til að meta hvort slaki eða spenna er á vinnumarkaði (sjá t.d. rammagrein VI-1 í *Peningamálum* 2013/4).

Seðlabankinn hefur einnig horft til ýmissa spurningakannana við mat á nýtingu framleiðsluþátta og stöðu hagsveiflunnar. Kannað er viðhorf fyrirtækja til notkunar framleiðsluþátta og eftirspurnar eftir þjónustu og vörum þeirra. Slíkar spurningakannanir geta gefið mikilvægar viðbótarupplýsingar um stöðu hagsveiflunnar og mat á framleiðsluspennu. Til að mynda geta fyrirtæki ákveðið að fresta uppsögnum í niðursveiflu og haldið fleiri starfsmönnum en þarf til framleiðslunnar sem gerir það að verkum að atvinnuleysi mælist minna en ella. Vísbendingar um niðursveifluna gætu því komið fyrir fram í upplýsingum um skort á starfsfólki innan fyrirtækjanna eða mat á getu til að mæta aukinni eftirspurn. Þannig innihalda spurningakannanir mögulega betri upplýsingar um stöðu raunhagkerfisins en kemur fram í hefðbundnum mælikvörðum um stöðu vinnumarkaðarins.

NF-vísitalan

Til að bæta enn frekar matið á stöðu hagsveiflunnar er hægt að draga saman upplýsingar úr spurningakönnunum og af vinnumarkaði í einn mælikvarða sem nefna má vísitölu nýtingar framleiðsluþátta (NF-vísitölu).¹ Við mat á NF-vísitölunni er notast við könnun Gallup meðal stjórnenda 400 stærstu fyrirtækja landsins,² upplýsingar um fjölda lausra starfa samkvæmt atvinnuauklýsingum, gögn um búferlaflutninga og tölur vinnumarkaðskönnunar Hagstofu Íslands

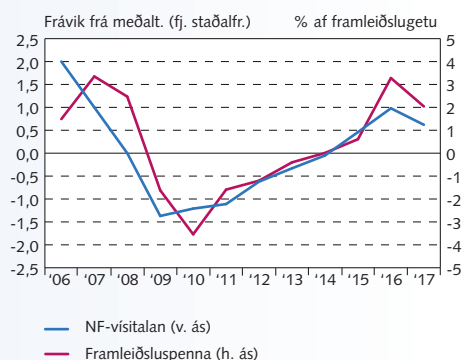
- Hér er fylgt fordæmi sænska seðlabankans sem hefur um nokkurt skeið m.a. notast við sambærilega vísitölu til að meta stöðu sænsku hagsveiflunnar, sjá t.d. C. Nyman (2010), „An indicator of resource utilisation“, Sveriges Riksbank *Economic Commentaries*, nr. 4.
- Notuð eru svör við fjórum spurningum úr könnuninni þar sem spurt er hvort fyrirtækið skorti starfsfólk, hversu auðvelt það eigi með að mæta óvæntri eftirspurn, hvernig framlegð þess hafi þróast síðustu sex mánuði og hverjar væntingar þess eru um framlegð næstu sex mánuði.

Rammagrein 3

Nýr mælikvarði á nýtingu framleiðsluþátta

Mynd 1

Vísitala nýtingar framleiðsluþátta og framleiðsluspenna 2006-2017¹

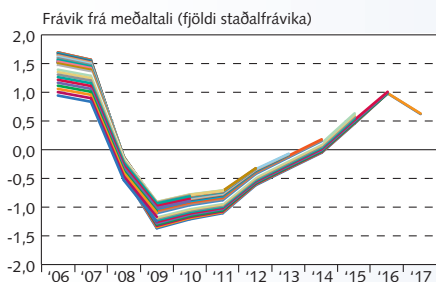

1. Vísitala nýtingar framleiðsluþátta (NF-vísitalan) er fyrsti frumþáttur valinna vísbendinga um nýtingu framleiðsluþátta sem er skalaður til svo að meðaltal hans er 0 og staðalfrávik 1. Ársmeðaltöl.
Heimild: Seðlabanki Íslands.

Mynd 2

Endurskoðun vísitölu nýtingar framleiðslupátta 2006-2017¹

PM 2006/1 - PM 2018/2

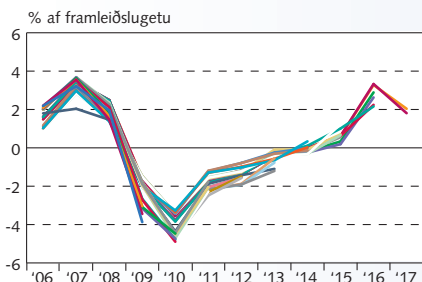
1. Vísitala nýtingar framleiðslupátta (NF-vísitalan) er fyrsti frumþáttur valinna vísbendinga um nýtingu framleiðslupátta sem er skalaður til svo að meðaltal hans er 0 og staðalfrávik 1. Ársmeðaltöl.

Heimild: Seðlabanki Íslands.

Mynd 3

Endurskoðun framleiðsluspennu 2006-2017¹

PM 2006/1 - PM 2018/2

1. Ársmeðaltöl.

Heimild: Seðlabanki Íslands.

um atvinnuleysi, meðalvinnustundir, hlutfall starfandi og hlutfall starfandi í hlutastörfum sem vill vinna meira (sjá m.a. rammagrein 3 í *Peningamálum 2015/2*).

Þessar upplýsingar eru vegnar saman í einn mælikvarða með frumþáttagreiningu (e. principal component analysis). NF-vísitalan er fyrsti frumþáttur í þessari greiningu, þ.e. sá frumþáttur sem skýrir stærstan hluta breytileika undirliggjandi gagna.³ Fjallað er nánar um þróun NF-vísitölnnar í kafla V en á mynd 1 er hún borin saman við nýjasta matið á framleiðsluspennu þjóðarbúsins. Eins og sjá má fylgjast þessir tveir mælikvarðar náði að og er niðurstaða þeirra um stöðu þjóðarbúsins mjög áþekkt þótt NF-vísitalan sýni að viðsnúningur hagsveiflunnar í fjármálakreppunni og batinn í kjölfar hennar hafi hafist fyrir en matið á framleiðsluspennu bendir til. Þá gefur NF-vísitalan til kynna að spennan í þjóðarbúinu hafi mögulega verið einhverju meiri í aðdraganda fjármálakreppunnar en opinbert mat á framleiðsluspennu gefur til kynna.

Einn kostur NF-vísitölnnar er að hún tekur jafnan minni breytingum við útgáfu nýrra gagna en mat Seðlabankans á framleiðsluspennu, sem getur tekið breytingum þegar tölur Hagstofunnar um þjóðhagsreikninga eru endurskoðaðar. Mynd 2 sýnir NF-vísitölnuna reiknaða miðað við tiltæk gögn við útgáfu hvers *Peningamála* á árunum 2006 til 2017. Eins og sést á mynd 3 er samsvarandi endurskoðun framleiðsluspennu að jafnaði nokkru meiri. NF-vísitalan getur því verið gagnleg viðbót við mat bankans á stöðu hagsveiflunnar og sem innlegg í heildarmat á framleiðsluspennu í þjóðarbúinu. Til skoðunar er innan bankans að hvaða leyti þessi ný mælikvarði geti bætt mat á sögulegri þróun framleiðsluspennu.

3. Tímaraðirnar sem eru vegnar saman í frumþáttagreiningunni hafa mismunandi mælieiningu og eru þess vegna staðlaðar þannig að þær hafi meðaltal núll og staðalfrávik einn áður en þær eru vegnar saman.